

Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

**ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ:
СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ,
УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Монографія

Київ, Харків – 2020

УДК 374.7

ББК 74.4

О-72

ISBN

Рецензенти:

Сорочан Т.М. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри філософії і освіти дорослих Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України;

Бідюк Н.М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри практики іноземної мови та методики викладання Хмельницького національного університету.

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Іван Зязюна НАПН України (протокол № 2 від 24 лютого 2020 року), Вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 1 від 27 лютого 2020 року)

Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи : монографія / За заг. ред. акад. Н.Г. Ничкало, акад. І.Ф. Прокопенка. Київ, Харків : Інститут освіти дорослих імені І. Зязюна НАПН України, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2020. 544 с.

У монографії здійснено аналіз освіти дорослих як чинника розвитку людського капіталу в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів, розкрито особливості теорії та практики організації навчання дорослих в Україні та провідних країнах світу, визначено особливості андрагогічної науки та її значення для системи управління людськими ресурсами, окреслено тенденції професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації педагогів та андрагогів, визначено освітні потреби різних категорій дорослого населення.

Монографія призначена для науковців, викладачів, аспірантів, усіх, кого цікавлять питання безперервного навчання та освіти дорослих.

4.27.	Цифрові вміння сучасного вчителя (<i>Веприк С.А., Олефіренко Н.В.</i>)	452
4.28.	Науково-дослідницька діяльність учителя як засіб його професійного самовдосконалення (<i>Темченко О.В.</i>)	456
4.29.	Педагогічні умови ефективного використання народознавчого матеріалу в початковій школі (<i>Ліба О.М., Штима М.Ю.</i>)	461
4.30.	Культурологічний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи (<i>Молнар Т.І.</i>)	466
4.31.	Підготовка майбутнього педагога до професійного розвитку (<i>Багно Ю.М.</i>)	470
4.32.	Особистісно-професійний розвиток майбутнього педагога в контексті Нової української школи (<i>Сергійчук О.М.</i>)	475
4.33.	Підготовка майбутніх учителів до педагогічного спілкування (<i>Фенцик О.М.</i>)	481
4.34.	Формування активної екологічної позиції майбутнього педагога (<i>Пинзенік О.М.</i>)	485
4.35.	Специфіка професійної підготовки студентів до літньої педагогічної діяльності (<i>Коц С.М., Коц В.П.</i>)	492

Розділ 5. Освітні потреби різних категорій дорослого населення

5.1.	Неформальна освіта для людей з особливими потребами (<i>Бойчук Ю.Д., Казачінер О.С.</i>)	497
5.2.	Третій вік: обґрунтованість оптимізму (освітні програми для людей похилого віку) (<i>Войно-Данчишина О.Л.</i>)	502
5.3.	Віртуальний туризм як засіб соціалізації людей поважного віку (<i>Аніщенко А.П., Яріко М.О.</i>)	506
5.4.	Освіта дорослих як ключ до соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб та біженців (<i>Боярська-Хоменко А.В.</i>)	511
5.5.	Засоби подолання психологічних криз трудових мігрантів (<i>Коваленко В.В.</i>)	517
5.6.	Психосоціальні аспекти розвитку особистості в період середньої дорослості (досвід учених – Р. Хейвігерст, Е. Еріксон, Р. Пек) (<i>Ростока М.Л.</i>)	523
5.7.	Development of issues of labor education of preschool children in the world pedagogical thought (<i>Yakovenko V.V.</i>)	527
5.8.	Соціальна компетентність як особистісна характеристика студентської молоді (<i>Козлюк О.А., Косарева О.І.</i>)	532
	Автори	538

4.35. Специфіка професійної підготовки студентів до літньої педагогічної діяльності

Коц С.М., Коц В.П.

Сьогодні активно вивчається проблема професійної підготовки та навчання майбутніх вожатих [1; 2; 3; 8]. Висвітлюється досвід організації підготовки кадрів педагогічного колективу дитячого оздоровчого табору [2; 3; 4; 8]. Розглядається також досвід організації роботи педагогічного колективу дитячих таборів відпочинку. Аналізуються умови ефективної професійної діяльності педагога-організатора (вожатого) літнього табору.

Проблема професійної підготовки й навчання майбутніх вожатих зумовлена різними причинами. Останнім часом це пов'язано із скороченням кількості літніх таборів та змінами в їх роботі, по-перше, а, по друге, неможливістю поєднання того факту, що на процес навчання кадрів відведено недостатньо часу, а навчити необхідно багатьом «премудростям», по-третє, проблема професійної підготовки та навчання майбутніх вожатих обумовлена й негативними змінами в суспільстві на духовному рівні.

Дослідження показників фізіологічних систем організму дітей різного віку вказує на появу в дітей різного роду порушень фізичного стану, наявність психічної напруги, підвищеної тривожності, стресового стану [4; 5; 6; 7; 12].

Згідно з результатами досліджень, більшість досліджуваних має напруження адаптаційних механізмів, при яких достатні функціональні можливості забезпечуються внаслідок мобілізації функціональних резервів. Засвідчується, що найменше дітей із задовільною адаптацією та достатніми функціональними можливостями в групі старшого шкільного віку [5].

Серед умов ефективної професійної діяльності педагога-організатора (вожатого) літнього табору маємо: рівень розвитку професійно значущих умінь та навичок; рівень розвитку професійно значущих якостей; психологічні особливості та знання власних психологічних особливостей.

Навіть за одну зміну перебування дитини в умовах табору можливо вплинути на становлення особистості, формування її фізичного та психічного стану.

Це досягається завдяки тому, що різноманітна, багатогранна сутність життя в таборі мимоволі вирішує оздоровче, освітнє та виховне завдання педагогіки.

Виконання цих завдань нагадує процес нанизування намистинок у єдине цілісне намисто. Якщо одна намистинка загубилась, то все намисто буде деформовано.

Треба розуміти, що дитина весь час пізнає щось нове. Саме завдяки професійній роботі вожатого вона (часто з азів) набуває в таборі різних гігієнічних навичок, уміння жити в колективі, спілкуватися з природою, виступати на сцені, користуватися мікрофоном, вивчати багато слів, девізів, кричалок, пісень, акторських ролей, навичок образотворчого мистецтва – це все і є базовими компонентами поведінки дитини, її повсякденного життя.

Педагог повинен засвоїти і враховувати, що колективна творчість дисциплінує, дух змагання виховує патріотизм. Усе, що виконує дитина, повинно бути посилене, обов'язково вожатий педагог має це відзначити, інакше вона втрачає зацікавленість. Більшість часу треба проводити на свіжому повітрі, максимально використовуючи природні фактори, вести активний спосіб життя. Всі заходи повинні задовольняти потребу дитячого організму в руховій активності, яка сьогодні зветься «новим» модним словом кінезіофілія (несвідомі рухи, які захищають дитину від наслідків гіподинамії). Рухова активність дитини виправдана функціональною потребою організму в енерговитратах.

У народі є думка: «Що закладено в дитинстві, те людина й отримує в дорослому віці».

Саме в дитячому оздоровчому таборі надається можливість виняткова можливість займатися різноманітними видами творчої, рухливої, інтелектуальної діяльності.

Реалізація кінезіофілії в молодшому дошкільному віці стимулює прагнення старшокласників до здорового способу життя.

Не має значення чим дитина буде займатися: танцями або спортом, співом або малюванням, рукоділлям або театром, головне, що вона зайнята та вміє раціонально розподіляти та використовувати свій час.

Досвід старшого покоління не повинен втрачатися, має залишитися спадок, а молодь сама визначиться, що їй використовувати, а що ні.

Майбутнє наших дітей у ситуації, що склалася, викликає занепокоєння. У дитячих оздоровчих таборах педагогічний колектив впливає на дитину щодо її оздоровлення, освіти і виховання, а, отже, має змогу сприяти і сприяє формуванню генофонду нації України.

Вожатий має володіти різними прийомами, методами і формами впливу.

Ефективність виховного процесу та організація оздоровчого відпочинку дітей безпосередньо залежить від професійних якостей та особистих якостей педагогів вожатих.

На жаль, дорослі проходять професійну підготовку на короткотермінових курсах. Програма такої підготовки багато передбачає, але діти з усією своєю індивідуальністю, різним ступенем інтелекту, виховання, психоемоційного та фізичного стану вносять непередбачувані корективи в планування і задуми дорослих.

І все ж правило, виведене досвідом, працює: чим дитина буде займатися – не має істотного значення, головне, щоб ці заняття були корисні, як для душі, так і для тіла.

Із позиції науковості: педагог-організатор (вожатий) літнього табору повинен мати високий рівень емоційного інтелекту. Емоційний інтелект – здатність людини розпізнавати емоції, розуміти наміри, мотивацію й бажання інших людей та свої власні, а також здатність керувати своїми емоціями та емоціями інших людей з метою вирішення практичних завдань, зокрема добре розуміння емоцій іншої людини. Розуміння емоцій іншої людини сприяє процесу спілкування між людьми. Це дозволяє правильно візуально спостерігати за емоційним станом іншої людини, вчасно вживати заходів з регулювання його стану. Навичка розуміння емоцій підопічних та колег, і, звичайно, батьків містить і вміння прогнозувати події. Це дає розуміння того, як ваші слова або дії можуть вплинути на емоційний стан дитини та як здійснювати позитивний вплив. Високий рівень розпізнання емоцій обумовлює низьку тривожність, уникнення конфліктів, стресів.

Така особливість у осіб, як високий рівень соціально-комунікативної незграбності пояснюється комунікативною ригідністю, при якій можуть виникати проблеми зі взаємодією з різними людьми. Невпевненість у собі, у співрозмовнику, невміння підтримати розмову, скутість у спілкуванні; боязнь за своє майбутнє та підвищений рівень тривоги при соціально-комунікативній незграбності потребує роботи над собою, набуття знань для особистісного росту, саморозвитку.

З огляду на це особливого значення набуває питання мотивації до особистісного росту, підвищення емоційного інтелекту – необхідної складової професійної компетентності педагогів. Саме самомотивація є найважливішим етапом на шляху до саморозвитку та особистої ефективності. Не завжди є поряд люди, які спонукають нас до дій. Людина здатна зробити себе сама, знайти підхід до себе, вивчити свої сильні і слабкі сторони і навчитися в будь-якій ситуації мотивувати себе рухатися вперед, досягати нових вершин, досягати поставлених цілей.

Проблема набуття необхідних якостей педагогами-вожатими чи їх наявності є актуальною. Емоційно-вольові якості мають першочергове значення для педагога-вожатого, зокрема самовладання, терпіння, витримка, наполегливість, рішучість, емоційна врівноваженість, впевненість, справедливість. Надзвичайно важливою якістю вожатого є відповідальність.

Вожатий має розвинути в собі обов'язкову якість – вміння емоційно, цікаво розповідати, активізувати уяву дітей, щоб діти не лише зрозуміли, а й уявити.

Треба мати завжди тему для розмови з дітьми, знати, чим їх захопити, розповідати щось нове, цікаве, тобто мати високий рівень інформованості, начитаності.

Діти не терплять фальші, брехні, несправедливості. Саме тому найважливіше для педагога – це наявність високого рівня духовності, тобто дотримання морально-етичних і духовних принципів життя та спілкування. Духовність – це розумна думка, весела вдача, доброта, щире серце. Це вміння бачити прекрасне в довіллі і в собі, це норма поведінки, вчинки, вибір життєвого шляху.

Життя дитини характеризується різноманітністю і психічним здоров'ям, якщо його наповнити музикою, іграми, танцями, захопленнями протягом як доби, від підйому і до відбою, так і всієї зміни – від першого дня заїзду до останнього дня від'їзду з дитячого позаміського оздоровчого табору.

Через активізацію емоційно-чуттєвої сфери дітей, через засвоєння засобів впливу на особистість, педагог-організатор (вожатий) літнього табору досягає поставлених завдань.

Обов'язковою в ДОТ є робота, спрямована на профілактику виникнення різних захворювань, оздоровчий ефект, а це потребує високого рівня обізнаності від педагогів-вожатих [9]. Вожатий є організатором оздоровчо-фізкультурної роботи, поєднуючи рухову активність із використанням музики, танців, повітря, ландшафту [2; 10; 11].

Отже, при підготовці до роботи у дитячому оздоровчому таборі студентам необхідно засвоїти якомога більше методів, якими можна досить коректно і, водночас, ефективно вплинути на емоційний стан дітей та підлітків. Якісно підвищує рівень ефективності діяльності педагога-організатора (вожатого) літнього табору знання прийомів, спрямованих на активізацію навчально-пізнавальної та емоційно-чуттєвої сфери дітей.

Література

1. Коц В. П., Коц С. М. Современные особенности подготовки студентов к педагогической работе в детских оздоровительных загородных учреждениях. *Пріоритетні напрямки вирішення актуальних проблем виховання і освіти*. Харків, 2015. С. 54-57.
2. Коц С. М., Коц В. П. Опыт организации педагогической деятельности коллектива загородного оздоровительного учреждения при проведении тематических смен. *Пріоритетні напрямки вирішення актуальних проблем виховання і освіти*. Харків, 2015. С. 57-60.
3. Коц С. Н., Коц В. П. Вместе весело... . Харьков, отдел семьи и молодежи, 2007. 40 с.
4. Коц С. М., Коц В. П. Реалізація вирішення проблеми високої тривожності у дітей та підлітків педагогічним колективом у дитячому оздоровчому позаміському таборі. *Психологія та педагогіка сучасності: проблеми та стан розвитку науки і практики в Україні*. Львів, 2015. С. 57-61.

5. Коц С. М., Заскалько О. М., Коц В. П. Дослідження адаптаційних можливостей у сучасних школярів. *Сьогodenня біологічної науки*. Суми, 2019. С. 38-41.
6. Коц С. М., Земляна К. А., Коц В. П. Дослідження функціонального стану системи кровообігу у сучасних школярів. *Сьогodenня біологічної науки*. Суми, 2019. С. 41-44.
7. Коц С. М., Коц В. П. Дослідження функціонального стану серцево-судинної системи дітей шкільного віку. *Альманах науки*. 2019. № 10 (31). С.4-12.
8. Коц В. П., Самойлова М. В., Котвицька Д. А. Складові ефективної професійної діяльності сучасного педагога дитячого колективу літнього табору. *Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук*. Київ, 2019. С. 34-39.
9. Коц С. М., Коц В. П. Сучасні валеотехнології у дитячих оздоровчих таборах Харківської області. *Здоров'я та фізична культура*. №7. 2005. С. 55-56 .
10. Коц С. М., Коц В. П. Інтеграція і диференціація фізкультурно-оздоровчої роботи у умовах літнього табору. *Здоров'я та фізична культура*. №7. 2005. С. 57-58 .
11. Коц С. М., Коц В. П. Туристична програма "Подорож до турграду". *Проблеми розвитку спортивно-оздоровчого туризму і краєзнавства*. Переяслав-Хмельницький. 2003. С. 58-60.
12. Субота Н. П., Коц С. М. Валеологія. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2005. 156с.